

SZENT GELLÉRT PRÉDIKÁCIÓI

Gellért püspök életének dokumentumai közül nagyobb legendájának¹ megítélése a legellentetesebb. Egyesek fenntartás nélkül elfogadják leírását,² mások kritikussabban használják fel adatait,³ de hangzott el olyan vélemény is, hogy „érdemtelenül állt nagy becsben sok középkor-kutató előtt”, sőt „még napjainkban is vannak művelt fők, akik nem tudják magukat kivonni hatása alól”.⁴ Más oldalról viszont még a leg-szkeptikusabb Gellért-méltatások is elismerően szólnak a szent írói munkásságáról,⁵ illetve — mivel korábbi keletkezésű kisebb legendája nyilvánvalóan egy egyházi lectio céljaira készült kivonat⁶ — feltételezik, hogy kellett egy korai, elveszett legendaváltozatnak, Gellért-öslegendának léteznie.⁷

Feltételezhető a fentiek alapján, hogy a kiváló teológus-író, aki aktív térítő-tevékenységet is kifejtett, és az István-kori politika ideológiai szöcsöve volt,⁸ működése során számos szentbeszédet mondott.⁹ Néhány ilyen alkalomról megemlékezik na-

¹ *Scriptores rerum Hungaricarum tempore ducum regumque stirpis Arpadianae gestarum.* I—II. [ed. SZENTPÉTERY, EMERICUS] Bp. 1937—1938. — a továbbiakban: SRH — Idézett hely: SRH II. 480—506.

² Pl. a Gellért-millennium alkalmából: GECSE GUSZTÁV: Gellért püspök születésének 1000. évfordulójára. *Népszabadság*, 38 (1980). 240. sz. (10. 12) 11.; V. BÁLINT ÉVA: Gellért: legendák és történelem. *Magyar Hírlap*, 13 (1980). 228. sz. (09. 28) 11. stb. DÖMÖTÖR TEKLA: A magyar nép hiedelemvilága. Bp. 1983. 35.

³ Pl. DÜMMERTH DEZSŐ: Az Árpádok nyomában. Bp. 1977. 194, 217.; BAKAY KORNÉL: A magyar államalapítás. Bp. 1978. 22, 51—56, 114, 137, 152—153, 162, 167, 212—217.; KRISTÓ GYULA: Levedi törzsszövetségétől Szent István államáig. Bp. 1980. 458, 470, 476—487.; SZEGFŰ LÁSZLÓ: Pannónia első mártírja. *História* 2 (1980). 3. sz. 15—16.; KRISTÓ GYULA: Gellért püspök. *Magyar Nemzet*, 36 (1980). 227. sz. (09. 27) 8.; II. János Pál pápa pásztorlevele. *Új Ember*, 36 (1980). 40 (1787). sz. (10. 05) 1—3.; KRISTÓ GYULA: Tanulmányok az Árpád-korról. Bp. 1983. 93—105.

⁴ GYÖRFFY GYÖRGY: István király és műve. Bp. 1977. 296.

⁵ GYÖRFFY: i. m. 326, 367—369.; TARNAI ANDOR: „A magyar nyelvet írni kezdik”. (Irodalmi gondolkodás a középkori Magyarországon) Bp. 1984. 12, 17.

⁶ SRH II. 471—479.; HORVÁTH JÁNOS: A Gellért-legendák forrásértéke. Az MTA Nyelv- és Irodalomtanulmányi (I.) Osztályának Közleményei, 13 (1958). 50—62.; HORVÁTH JÁNOS: A Gellért-legendák keletkezése és kora. (= Középkori kútfőink kritikus kérdései. szerk. HORVÁTH JÁNOS és SZÉKELY GYÖRGY. Bp. 1974.) 148.

⁷ HORVÁTH: i. m. (1958) 50, 82.; PÁSZTOR, EDIT: Problemi di datazione della „Legenda maior S. Gerhardi episcopi”. *Bulletino dell' Instituto Storico Italiano per il Medio Evo e Archivio Muratoriano*, 73 (1961). 139—140.; GYÖRFFY: i. m. 295—296.; ALFONSI, LUIGI: La letteratura latina medievale. Firenze—Milano, 1972. 127—128.

⁸ SZEGFŰ LÁSZLÓ: La missione politica ed ideologica di San Gerardo in Ungheria. (= Venezia e Ungheria nel Rinascimento. A cura di VITTORE BRANCA.) Firenze, 1973. 36.; KOSTOLNYIK J. ZOLTÁN: Five eleventh century Hungarian kings: their policies and their relations with Rome. New York, 1981. 40—59.

⁹ FEJÉRPATAKY LÁSZLÓ: Vallásirodalom az Árpádok alatt. *Figyelő*, 3 (1877). 103—106.; SZILÁGYI LORÁND: Irodalmunk kezdetei. (= Magyar művelődéstörténet. I. Bp. é. n.) 437—438.; TAGLIAVINI, CARLO: *Civiltà italiana nel mondo.* (In Ungheria.) Roma, 1940. 31.

gyobb legendájának szerzője is,¹⁰ az Anjou-kori képes legendárium pedig külön mini-atúrán mutatja be, „hogyan prédikált a népnek”.¹¹ Ez idő tájt írta művét Petrus de Natalibus (1369—1372 között),¹² aki tudni vélte, hogy Gellért „Pannonia városait és kastélyait körbejárván az Úr igéjét hirdette”, és „székhelyére visszatérván a reá kiszabott officiumot végezte, és folyton-folyvást prédikálással töltötte az idejét”.¹³ E mű 1506. évi velencei kiadásában az editor, Antonio Verle megjegyezte, hogy ez a szent számos homiliát és kiváló beszédet írt az éves ciklus ünnepeire.¹⁴

A Gellért-hagyományt kisajátító Sagredo család¹⁵ egyik sarja, Nicolo patrícius állítólag mutatott egy Gellért-legendát Francesco Sansovinónak,¹⁶ aki erről megemlékezett Velencéről írott műve 13. könyvében, a „Velencei írók” részben, s megemlíttette Gellért több művét is; ezek: *De laudibus Beatae Virginis libro I.*, továbbá *Sermones quadragesimales libro primo* és *Homiliae Solemnitatum totius anni*. Wion Arnold néhány esztendő múltán már nyilvánvaló félreértésből úgy fogalmaz, hogy ezek a művek léteznek is, Nicolo Sagredo megmutatta őket Sansovinónak.¹⁷ Átvette ezt a tudósítást hamarosan Giacomo Alberici irodalomtörténész is,¹⁸ így aztán mind egyházi, mind világi síkon megeremtődtek a tévedés elterjedésének feltételei. Csak jóval később a bollandista Stilting vetette fel, hogy ezek a művek Sansovino fantáziájának termékei,¹⁹ s Gellért ismert művének, a Deliberációnak első kiadója Batthyanyi Ignác bizonyította be, hogy valójában a nagyobb Gellért-legendában felsorolt, Gellértnek tulajdonított prédikációk adták az alapötletet e beszédgyűjtemények feltételezéséhez.²⁰ Erre az álláspontra helyezkedik Gellért monográfusa, Karácsonyi János is,²¹ és nyomán szinte az egész e témával foglalkozó Gellért-irodalom.²² Ezzel lényegében visszakanyarodtunk az alapproblémához: minden attól függ, mennyire tekinthetők hitelesnek a nagyobb legenda tudósításai a szent prédikációról.

E kérdés eldöntéséhez mindenekelőtt magát a legendát kell vallatóra fognunk. A beszédekre utaló *praedicare* ige kilencszer, a *praedicatio* négyyszer, az *eloquium* két ízben, a *sermo* ugyancsak kilencszer fordul elő benne, a *homilia* egyszer sem. Ezek közül néhányat azonnal ki is ejthetünk vizsgálatunk köréből: a legenda elején olvassuk, hogy Gellért tanulóévei alatt „a próféták igéire és az igazhitű apostolok beszédei-

¹⁰ SRH II. 487—488, 494, 499—500, 502.

¹¹ Magyar Anjou Legendárium. (ed. LEVÁRDY FERENC) Bp. 1973. 111, (68*) IV.

¹² *Catalogus sanctorum et gestorum eorum ex diversis voluminibus collectus editus a reverendissimo in Christo patre domino Petro de Natalibus de Venetiis Dei gratia episcopo Equilino.* (prima editio: Vicenzae, 1493.)

¹³ GOMBOS, FRANCISCUS ALBINUS: *Catalogus fontium historicae Hungaricae aevo ducum et regum ex stirpe Arpad descendentium ab anno Christi DCCC usque ad annum MCCC.* Bp. 1937—1938. 878.

¹⁴ Minderre: BARRÉ, H.: *L'oeuvre Mariale de Saint Gérard de Csanád.* Marianum, 25 (1963). 265—276.

¹⁵ SZEGFŰ LÁSZLÓ: *Szent Gellért családjáról.* Acta Universitatis Szegediensis de Attila József Nominatae, Acta Historica, 75 (1983). 11—18.

¹⁶ SANSOVINO, FRANCESCO: *Venetia, città nobilissima et singolare scritta in XIII libri.* Venetiis, 1581. 227. fol.

¹⁷ WION, ARNOLDUS: *Lignum vitae, ornamentum et decus Ecclesiae.* Venetiis, 1595. II. 694—695.

¹⁸ ALBERICI, F. GIACOMO: *Catalogo breve degl'illustri e famosi scrittori venetiani.* Bologna, 1605. 33.

¹⁹ *Acta Sanctorum.* Sept. VI. Anvers, 1757. 724. jz.

²⁰ *Sancti Gerardi episcopi Chanadiensis scripta et acta.* (ed. BATTHYAN, IGNATIUS DE) Albo-Carolinae, 1790. VII—VIII.

²¹ KARÁCSONYI JÁNOS: *Szent Gellért, csanádi püspök, élete és művei.* Bp. 1887. 255

²² HAJDÚ TIBOR: *Sz. Gellért „Deliberatio” c. művének méltatása.* (=A pannonthalmi Szent-Benedek-Rend története. I. Bp. 1902.) 397.; MANITIUS, MAX: *Geschichte der lateinischen Literatur des Mittelalters.* II. München, 1923. 79.; RUZICKA, PAOLO: *Storia della letteratura ungherese.* Milano, 1963. 67.

re” figyelt és szorgalmasan vizsgálta tanításait;²³ a végén pedig arról a pápai rendelkezésről értesülünk, amely szerint azokat, „akik Pannoniát, hirdetvén az igét, Krisztushoz térítették”,²⁴ szentté kell avatni. Tehát egyik esetben sem Gellért beszédeiről esik szó. Hasonlóképp a Rasina apátáll folytatott beszéd során annak kérdésében szerepel: „Jeruzsálembe akarsz menni, hogy a szaracénoknak és zsidóknak prédikálj?”²⁵ Gellért pedig csak mosolyog az apát szavain, mert sohasem voltak olyan tervei, hogy „a magyaroknak hirdesse az igét és térítse azokat”.²⁶ Megint más helyen Anasztáz említi önmagukról, hogy „mi ebbe az országba jöven elsőként hirdettük a népnek Isten igéjét”,²⁷ ezután buzdítják Gellértet: „Te pedig írj, taníts, prédikálj, téríts Magyarországon.”²⁸ Ugyanerre kívánja István is rávenni a szentet, amikor a jeruzsálemi út helyett azt javasolja neki: „az én népemnek prédikálj”, és „hatalmat adok néked birodalmamban, hogy az igét hirdesd”.²⁹ Majd a remeteségből előhívott Gellértet biztatja a király: „ti csak gyakoroljátok tiszteteket Krisztusnak szolgálva, prédikálva, keresztelve és Krisztushoz térítve a hitetleneket”.³⁰ A legenda más helyén hét szerzetesről kapunk hírt, akik ismerték a magyar nyelvet és „maguk is hirdették a népnek Isten igéjét”,³¹ az egyházlátogatások során a püspök előtt jártak „hirdetve az igét és keresztelve a népet”.³² Tevékenységük által az egész csanádi egyházmegyét megöntözték a szent igével.³³ Ezek a motívumok tehát nem Gellért beszédeit idézik.

A legendának mindössze egyetlen helye van, ahol a prédikáció konkrét tárgyának megjelölése nélkül említi Gellért igehirdetését. Ajtony territóriumának elfoglalása után a térítés radikális eszközökkel folyt, az ispánok fegyveresekkel tereltették a népet a keresztiségre, „a püspök pedig azoknak, akiket megkereszteltek, szüntelenül hirdette Isten igéjét”.³⁴ Ide vonható talán a kisebb legenda egy adata is, hogy tudniillik „remeteéletet élt a város mellett, ahová prédikálni járt”.³⁵ E két esetet kivéve valamennyi prédikáció témáját ismerjük.³⁶ E beszédek körében is legalább két csoportot elkülönítve differenciálhatunk: egyes beszédek ugyanis tételes szónoklatok, mások nem.

Tételes szónoklatnak tekinthető a három első beszéd, amelyeket a nagyobb legenda szerzője szerint Gellért hazánkban mondott. Így: 1. a pécsi beszéd, amely érkezése évének Péter-Pál napján hangzott el ezzel a biblikus mottóval: „Ők az irgalmasságnak férfiai.”³⁷ 2. a pécsváradi beszéd, amelyet ugyanezen évben szent Benedek ereklyéinek felemelése ünnepén mondott erre a bibliai citátumra építve: „Az igaz virágozni fog, mint a liliom.”³⁸ 3. ugyanezen esztendőben Mária mennybemenetele napján Székesfehérvárott tartott beszédet „A Napba öltözött asszony” jeligével.³⁹

²³ SRH II. 482.

²⁴ SRH II. 506.

²⁵ SRH II. 485.

²⁶ SRH II. 485.

²⁷ SRH II. 486.

²⁸ SRH II. 486.

²⁹ SRH II. 488.

³⁰ SRH II. 493.; Ugyanerre utal a kisebb legenda is: SRH II. 473.

³¹ SRH II. 494.

³² SRH II. 495.

³³ SRH II. 494.

³⁴ SRH II. 494.; HORVÁTH: i. m. (1958) 48.

³⁵ SRH II. 475.; HORVÁTH: i. m. (1958) 61.; PÁSZTOR: i. m. 118.

³⁶ VARGA DAMJÁN: Szent Gellért „a böles prédikátor” mártíromsága. A Szent István Akadémia Értesítője, 29 (1944–1946). 33–47.; ugyanez: Martirio di San Gherardo „il predicatore saggio.” uo. appendice 79–93.; BÉKÉSI EMIL: Magyar írók az Árpád-házi királyok korában. Katholikus Szemle, 10 (1896). 371–372.

³⁷ SRH II. 487. — vö. Eccli 44, 10.; VARGA: i. m. 34–35.

³⁸ SRH II. 487. — vö. Os 14, 6.; VARGA: i. m. 36.

³⁹ SRH II. 488. — vö. Apc 12, 1.; VARGA: i. m. 36–37.

A tudományos vélekedések ugyancsak megoszlanak e beszédekkel kapcsolatban. Azok, akik a legenda ősforrását Gellért egyik legközelebbi munkatársának, Walter mesternek a feljegyzéseiben vélték felfedezni, hitelesnek tartották.⁴⁰ Nyomós érvek hangoztak el emellett, hogy e három beszéd tulajdonképpen egy olyan kánoni vizsgálat tükröződése a legendában, amelyet először Kálmán ert elő a hazánkba érkező papok befogadásának feltételeként. Valószínű, hogy ezeket a részeket éppen ennek a politikának az illusztrálására fogalmazták bele a legendába a 12. század elején vagy közepén.⁴¹ Ám a prédikációszerkesztésnek ezt a formáját csak a 12. század végén dolgozta ki Alain de Lille (Alanus ab Insulis) *De arte predicatoria* című művében.⁴² E skolasztikus módszer elterjedésében pedig csak a 13. században alakult dominikánus (fratres praedicatorum) és a ferences rend tagjai jártak az élen,⁴³ bár e században még a homiletikus és tematikus beszédek egymásmellettsége jellemző,⁴⁴ s csak a 14. században válik általánossá az utóbbi.⁴⁵

Ha szövegszerűen vetjük össze a legenda e három helyét, az azonosság szembeötlő: Gellért Pécsen „*fecit sermonem ad populum super verbo: Hi sunt etc.*”, Pécsváradon „*fecit sermonem ad populum super verbo: Justus germinabit etc.*”, Fehérvárott pedig „*super verbo 'Mulier amicta Sole' sermonem ad populum inchoavit*”.⁴⁶ Így tehát még ha nem is kételkedünk abban, hogy Gellért hazánkban érkezve eljutott Pécs környékére,⁴⁷ hiszen korábban is vezetett Dél-Pannónián át zarándokút,⁴⁸ az mindenképp kétséges, hogy ott ilyen típusú szentbeszédet mondott volna. Ugyanez vonatkozik a fehérvári beszédre is, de erre még visszatérünk.

Nagyobb fenntartással sorolható a fenti csoportba Gellért egy másik szónoklata, amelyet a „világ folyásáról” mondott.⁴⁹ A beszéd önmagában is, előadása körülményeit illetően is vitát váltott ki. Azzal a korábbi feltételezéssel szemben, hogy itt Gellért az eljövendő pogánylázadást jósolja meg,⁵⁰ egyes kutatók csupán a papok jövőbeni erkölcsi züllésére értelmezték a szent szavait,⁵¹ s az egyházi emberek tarka öltözékéről mondtak alapján, amelyet az 1098-ban alapított cisztercita rendre vonatkoztattak, e részletet 12. századi kreációnak nyilvánították.⁵² A legenda azonban világosan két külön-külön is megálló témára utal: egyrészt arra, hogy Magyarorszá-

⁴⁰ MÜLLER FRIGYES: A nagyobb Gellért legenda forrásai és keletkezése. Századok, 47 (1913). 428.; JUHÁSZ, COLOMAN: Gerhard der Heilige, Bischof von Maroschburg. Studien und Mitteilungen zur Geschichte des Benediktinerordens und seiner Zweige, 48 (1930). 5.; JUHÁSZ KÁLMÁN: Szent Gellért. Szeged, 1946. 4.; NAGY MIKLÓS: Szent Gellért élete. Bp. 1946. 11–18.; HERMANN EGYED: A katolikus egyház története Magyarországon 1914-ig. München, 1973. 35.; SZENNAY ANDRÁS: Szent Gellért lelkisége. Vigilia, 45 (1980). 809.

⁴¹ HORVÁTH: i. m. (1958) 32–33.; HORVÁTH JÁNOS: Die Entstehungszeit der grossen Legende des Bischofs Gerhard. Acta Antiqua Academiae Scientiarum Hungariae, 8 (1960). 196–197.; PÁSZTOR: i. m. 129–130.

⁴² CHEVALIER, JACQUES: Histoire de la pensée. II. La pensée chrétienne. Paris, 1956. 251–253, 283.; RÓNAY GYÖRGY: Szent Gellért Pannoniában. Vigilia, 48 (1983). 579–580.

⁴³ RÓNAY GYÖRGY: Szent Gellért. Vigilia, 11 (1946). 12. sz. 47–50.; RÓNAY: i. m. (1983) 580.

⁴⁴ CHARLAND, TH. M.: Artes praedicatorum. (Contribution a l'histoire de la rhetorique au moyen âge. Paris—Ottava, 1936. 112.)

⁴⁵ Uo. 15–106.; CSÓKA J. LAJOS: Szent Gellért kisebb és nagyobb legendájának keletkezéstörténete. (= Középkori kútfoink kritikus kérdései. Bp. 1974.) 140.; Másfépp: HORVÁTH: i. m. (1974) 153–154.

⁴⁶ SRH II. 487–488.

⁴⁷ UDVARDY JÓZSEF: Szent Gellért lelki arca. Vigilia, 35 (1970). 578.; MEZEY LÁSZLÓ: Gellért-problémák. Vigilia, 45 (1980). 594–597.

⁴⁸ GYÖRFFY: i. m. 294–296.

⁴⁹ SRH II. 499.; Varga: i. m. 40–41.; Csóka: i. m. 144.

⁵⁰ KARÁCSONYI: i. m. 151–152.

⁵¹ MADZSAR IMRE: Szent Gellért nagyobb legendájáról. Századok, 47 (1913). 512.

⁵² HORVÁTH: i. m. (1958) 42–46.; HORVÁTH: i. m. (1960). 210–215.

got a papok és világiak közös erővel kiszakítják, kioldják a kereszténység igájából, „az én munkálkodásomat, igehirdetésemet megutálják — mondja Gellért —, és Isten igéjét be nem fogadják”,⁵³ másrészt a papok, szerzetesek életmódjának várható változásáról beszél, amely a cifra ruházatkodásban, a társaság kedvelésében, a remeteélet kerülésében és felfuvalkodott viselkedésben nyilvánul majd meg.

A beszédben tehát valóban nincs konkrét pogánylázadásról szó, de a kereszténység jármából való kiszakadásról, amelyen világiak és egyháziak egyaránt munkálkodnak, azaz eretnekségről igen. Arról pedig, hogy a bogumil eretnekség térhódítása Gellért korában milyen komoly veszélyt jelentett a fiatal magyar egyház számára, éppen az ő művéből értesülünk.⁵⁴ Ez a motívum tehát sokkal inkább növeli, semhogy csökkentené a beszéd hitelét.

Ugyancsak el nem fogadható érv, hogy Gellért korában nem kerülhetek ide züllött papok,⁵⁵ ugyanis megint csak ő az, aki művében számos helyen és hazánktól elvonatkozathatatlanul kel ki a velejükig romlott egyháziak kortárs serege ellen.⁵⁶ A szerzetesek tarka ruházatáról írottakat pedig értelmezhetjük többféleképpen is: egyrészt Gellért — aki állítólag „a szent rend ruháját, amelyet gyermekkorában vett fel, soha meg nem változtatta”⁵⁷ — bírálhatta azokat a szerzeteseket, akik különféle egyházi méltóságokra jutván a szerzetesi ruhát cifra palástokkal cserélték fel;⁵⁸ másrészt utalhat olyan szerzetesközösségre, amely már az ő korában sem fekete, hanem fehér ruhát viselt,⁵⁹ éppen a hozzá igen közel álló camaldoliak körében;⁶⁰ harmadrészt az sem zárható ki, hogy itt valóban a kései legendaátdolgozó rontásával állunk szemben, ugyanis — bár a témához nem közöl biblikus jelégét — a hely megszövegezése hasonló az előzőekben említettekhez: Gellért „*fecit sermonem de cursu seculi*”.⁶¹

Ami a beszéd elhangzásának körülményeit illeti — a háromnapos visszavonulás, majd ezután temetkezési helyéhez vezető első útja — nagyon is jól értelmezhető Gelléltre, ugyanis cselekedetében megnyilatkozik eszménye „a teljes elmélkedéssel haláluk napját váró”⁶² szerzetesekről.⁶³ Vitathatóbb azonban, hogy elmondhatta-e beszédét a káptalanházban, mert bizonyos feltételezések szerint „a kanonokok testületét alkotó káptalanokat... csak a XI. század végén szervezték.”⁶⁴ Ezt a felfogást legalábbis megkérdőjelezi a nagyobb István-legenda tudósítása, mely szerint Asztrikot kánoni választással emelték az érseki székbe;⁶⁵ illetve, hogy István korában „emelik a kanonokok klastromait”.⁶⁶ Ha ezt a legenda szerzője a szent király idejéről így le merete írni, akkor a szentté avatás idején (1083) ezeknek az intézményeknek már jelentős múltra kellett visszatekinteniök. Az első ismert magánoklevelünket, Guden végrendeletét 1079-ben a veszprémi káptalan állította ki, s a 11. század derekán kelet-

⁵³ SRH II. 499.

⁵⁴ SZEGFŰ LÁSZLÓ: Eretnekség és tirannizmus. Irodalomtörténeti Közlemények, 72 (1968). 501—515.

⁵⁵ MADZSAR: i. m. 513.

⁵⁶ SZEGFŰ LÁSZLÓ: Néhány XI. századi „liber portabilis” nyomában. (Gellért püspök kézikönyvei.) Acta Universitatis Szegediensis de Attila József Nominatae, Acta Bibliothecaria, 8 (1979). fasc. 1. p. 33.

⁵⁷ SRH II. 499.

⁵⁸ Gerardi Moresenae Aecclesiae sev Csanadiensis episcopi: Deliberatio svpra hymnm trivm pverovm. (ed. SILAGI, GABRIEL) Tvrnholti, 1978. 17, 141.

⁵⁹ PÁSZTOR: i. m. 130—131.

⁶⁰ MEZEY LÁSZLÓ: Deákság és Európa. Bp. 1979. 100.

⁶¹ SRH II. 499.; HORVÁTH: i. m. (1974) 154.

⁶² SILAGI: i. m. 7.

⁶³ MEZEY: i. m. (1980) 596.

⁶⁴ GYÖRFFY: i. m. 367.

⁶⁵ SRH II. 383.

⁶⁶ SRH II. 383.

kézett „Szent András és Benedek legenda” is előadja, hogy István jó híret hallván sok „kanonok és szerzetes” gyűlt össze nála.⁶⁷ Sőt — ha Petrus de Natalibus szavai nem légből kapottak — azt sem zárhatjuk ki egészen, hogy Gellért, élete egy korábbi szakaszában, maga is kanonok lett volna.⁶⁸ Úgy véljük tehát, hogy ez a beszéd elhangozhatott Gellért szájából a csanádi káptalan kanonokjai előtt,⁶⁹ s a kései író, aki átírta a legendát, csupán bizonyos stiláris javításokat végzett a történetet elbeszélő epizódon.

Ugyancsak ide sorolható Gellért utolsó beszéde, amelyet a diódi szent Szabina egyházban mondott el „a katolikus hitről és az örök élet jutalmáról”.⁷⁰ Itt sem kifejezetten bibliai citátumra épülő tételes beszédéről van szó, a legendaszerző mégis így ír: „sollempnem *sermonem populo assistenti fecit*”. Azaz, sermónak, tételes szónoklatnak nevezi ezt a beszédet is. Tetézi továbbá ezt, hogy a kisebb legenda szerint Gellért csupán a vacsorázó társaságnak mondta egy szójátékkal, hogy holnapra Isten báránya vacsorájára hivatalosak.⁷¹ Igaz, eszerint is a következő napot azzal kezdte a püspök, hogy misét celebrált szent Szabina egyházában.⁷² Így tudja ezt Petrus de Natalibus is, de ő már kifejezetten ünnepi szertartást említ,⁷³ amihez viszont elengedhetetlen a szónoklat.

Valószínűsíteni engedi a püspök útja is, hogy valóban az ünnepi mise feltételezése a helyes. A küldöttség ugyanis sietve (*festinanter*) haladt, hogy András herceget tisztelettel fogadják (*honorifice susciperent*).⁷⁴ A nagy sietség ellenére mégis komoly, 8—10 km-es kitérőt tettek a Székesfehérvár—Buda útvonaltól Diódig.⁷⁵ Ennek — véleményünk szerint — csupán egy oka lehetett, a szóban forgó napon olyan vallási kötelezettségnek kellett eleget tenni, amelynek teljesítése elől a püspök nem térhetett ki. Hogy mi lehetett ez a feladat, annak megfejtésére irányadó lehet a szóban forgó helység templomának patrocíniuma. Minden legendaváltozat egységesen szent Szabina egyházáról beszél.⁷⁶ Ha pedig itt a kritikus napon ünnepi beszédet mondott Gellért, azt elsősorban szent Szabina ünnepén, augusztus 29-én tehetette. Másképpen nem tudjuk megmagyarázni, hogy ebben az egyházmegyében nem lévén illetékes, mégis ő misézett. Ha viszont elfogadjuk ezt a dátumot, akkor minden érthetővé válik.

Tudjuk ugyanis, hogy Ajtony Marosvárott Keresztelő szent János tiszteletére szenteltetett egyházat és monostort. Mivel ezt vezéri székhelyén tette, szinte bizonyos, hogy egész szállásterületét az említett szent pártfogásába ajánlotta. Igazolhatja állításunkat az a tény is, hogy a szeparatista törzsi vezér letörése után Gellért püspök is megüli e szent ünnepét, amint erre még ki fogunk térni. Nem valószínű, hogy Gellért az eredeti patrocíniumon változtatott volna, ugyanis a legenda Ajtony epizódjában éppen az oroszlán (azaz szent György) motívuma bizonyíthatóan kései betoldás.⁷⁷

⁶⁷ SRH II. 357.; MÁLYUSZ ELEMÉR: Egyházi társadalom a középkori Magyarországon. Bp. 1971. 61.

⁶⁸ GOMBOS: i. m. 878.; Gellért szerzetes mivoltát megkérdőjelezi Jean Leclercq (*San Gerardo di Csanád e il monachesimo. = Venezia e Ungheria nel Rinascimento. Firenze, 1973.*) 3—22.; Vö. még: HORVÁTH: i. m. (1974) 151.

⁶⁹ BÉKEFI REMIG: A káptalani iskolák története Magyarországon 1540-ig. Bp. 1910. 9—16, 65—72.

⁷⁰ SRH II. 502.; VARGA: i. m. 43.; SZABÓ KÁROLY: Péter és Aba. Bp. 1873. 44.; JUHÁSZ: i. m. (1930) 19.; NAGY: i. m. 43—44.; JUHÁSZ: i. m. (1946) 13.; HORVÁTH: i. m. (1958) 55—57.

⁷¹ SRH II. 477.

⁷² SRH II. 477.

⁷³ GOMBOS: i. m. 878.

⁷⁴ SRH II. 501—502.

⁷⁵ HORVÁTH: i. m. (1958) 55—56.

⁷⁶ SRH II. 477, 502, 71, 164.; SRH I. 339—340.

⁷⁷ SZEGFŰ LÁSZLÓ: Az Ajtony-monda. *Acta Universitatis Szegediensis de Attila József Nominatae, Acta Historica*, 40 (1972). 15—17.

Ha pedig Marosvár és a marosi egyházmegye védőszentje Johannes Baptista volt akkor Gellértnek éppen a fent említett napon el nem mulasztható kötelessége volt ünnepi misét celebrálni és beszédet mondani. Tudniillik az említett szentnek ez a legnagyobb ünnepe: augusztus 29-e Keresztelő szent János fejevétele, azaz mártíriumának napja.⁷⁸

(Kérdés, miért szeptember 24-ét tartjuk mégis szent Gellért mártíriuma napjának? Véleményünk szerint a szentté avatásig [1083] az események pontos ideje jobbra kiessett az emlékezetből, azt tudták csupán, hogy Keresztelő János valamelyik ünnepén történt. Talán a csanádi egyház papjainak az ünnepek szaporításából adódó jól felfogott anyagi érdeke is motivált abban, hogy így Gellért ünnepét a legkevésbé exponált János ünnepre, fogantatása napjára [conceptio Johannis Baptistae] tették, s 1092-től kötelezően ezen a napon ülték meg. Ám ehhez el kellett volna tüntetniök minden más időpontra utaló árulkodó nyomot, s ez nem történt meg: szent Szabina kiemelt említése benne maradt a szövegben.⁷⁹)

A fentiekre alapozva úgy véljük, hogy 1046. augusztus 29-én Gellért valóban mondott közvetlenül mártírhalála előtt ünnepi beszédet a didódi szent Szabina egyházban, s nagyobb legenda szerzője az őslegendának ezen a részén alig változtatott.

Bizonyos értelemben tételes beszédnek tekinthető az a prédikáció is, amelyet Gellért Keresztelő szent János ünnepén mondott.⁸⁰ A beszéd témájáról csak közvetve értesülünk, ugyanis az ünnepi mise után állítólag száz férfiú kereste fel a püspököt, hogy számukra templomépítés céljára szolgáló területeket szenteljen fel.⁸¹ A szent vendégül látta őket, tehát feltehetőleg ez volt az egyházmegye búcsúnapja is. Ez az esemény egyben azt is igazolja, hogy Gellért — ahogyan az egész egyéniségéből szervesen következik — nem változtatta meg Ajtony territóriumának eredendő atrocitumát. Az asztaltól felkelve az emberek nagy értékű adományokat tettek, amit ő el akart hárítani, de azok ezt felelték: „Hallottuk ma tőled, szent atya, amikor Isten ezen beszédéről tettél tanúbizonytságot: 'Amiképpen a víz eloltja a tüzet, azonképpen oltja ki az alamizsna a bűnt.'”⁸²

Ennek ellenére úgy gondoljuk, hogy ez a beszéd valóban elhangozhatott Gellért idejében is mégpedig több okból. Itt ugyanis a sermo szónak nem prédikáció, hanem isteni ige a jelentése (sermo Dei = verbum Dei). Hasonló értelemben ez a szó csak a legendának egy másik, szintén archaikus motívumokat tartalmazó helyén fordul elő: az István és Csanád között lefolyt diskurzust nevezi így (sermo) a szerző, továbbá azt állítja, hogy a királyi tanács tagjainak szemében is jönnek tünt ez a beszéd (sermo).⁸³ Egyik esetben sem szentbeszéd, prédikáció az értelme. Igazolt tény továbbá, hogy az alamizsnálkodás szent István korában egyik központi kategóriája volt a vallásos élet gyakorlatának. Ezt nem csupán a király életiratából tudjuk,⁸⁴ hanem Gellért püspöknek teljesen egykorú tanúságtétele is bizonyítja.⁸⁵ A legenda kései átírója legfeljebb a megfelelő bibliai citátumot ékelte be vagy pontosította általa a korábbi változat szavait, de egészében aligha lehet az ő leleménye ez a részlet. Ő ugyanis az Anjou-korban

⁷⁸ BALINT SÁNDOR: Ünnepi kalendárium. II. Bp. 1977. 233—237.

⁷⁹ ZÁVODSZKY LEVENTE: A szent István, szent László és Kálmán korabeli törvények és zsinati határozatok forrásai. Bp. 1904. 164.; SZEGFÜ: i. m. (1980). 16.

⁸⁰ SRH II. 494.; Varga ezt a beszédet 1030-ra teszi (i. m. 39—40), de nem bizonyít.

⁸¹ GYÖRFY: i. m. 449—455.

⁸² SRH II. 495. — Vö. ECCLI 3, 33.

⁸³ SRH II. 490.

⁸⁴ SRH II. 387—388.

⁸⁵ SILAGI, GABRIEL: Untersuchungen zur „Deliberatio supra hymnum trium puerorum” des Gerhard von Csanád. München, 1967. 31—32.; REDL KÁROLY: Problémák Gellért püspök Deliberatiójában. Irodalomtörténeti Közlemények, 69 (1965). 215—217.; SILAGI: i. m. (1978). 51.

favorizált szent György-kultusz szószólója, tehát ha egy korábbi állapotra utaló Keresztelő János-búcsút említ mégis, azt hitelesnek tekinthetjük.⁸⁶

Gellért valamennyi beszéde közül a legutóbbi időkig a legkevésbé vitatott az Aba Sámuel elleni húsvéti prédikáció volt.⁸⁷ Azon beszédek sorába tartozik, amelyet szinte minden más forrás is megemlít. A kisebb Gellért-legendában éppúgy kihangsúlyozott helyen szerepel,⁸⁸ mint a nagyobbban, a krónikák is részletesen előadják,⁸⁹ s hitelesíti a *Deliberatio* is⁹⁰ az Aba elleni fellépést. Erre építve állítják a legendák más helyein, hogy Gellértnek prófétai lelke volt.⁹¹ A szakirodalombeli vélemények megszolanak afelől, hogy 1042, 1043 vagy 1044 húsvétján hangzott-e el ez a beszéd;⁹² továbbá, hogy indítékként a Péter iránti barátság,⁹³ vagy csupán az igazság szeretete,⁹⁴ vagy éppen a Vazul-pártiság⁹⁵ jöhet-e számításba; ugyancsak e motívum kapcsán merült fel vitatémaként, hogy Gellért tudott-e magyarul vagy azért prédikált latinul, mert nem,⁹⁶ de mindezek abból a szempontból közönyösek, hogy elhangzott-e a szónoklat vagy sem.

Érdekes szemügyre venni a beszéd elhangzásának körülményeit. Gellért „stola candida coopertus, ascendens pulpitum” elmarasztalta Abát, de a püspökök intettek a tolmácsnak (interpreti), hogy hallgasson.⁹⁷ Ha ezt összevetjük Gellért fehérvári beszédével, ahol „Gerardus indutus assumpto interprete ... ascendit pulpitum”⁹⁸ aligha lehet kétségünk afelől, hogy az utóbbi epizód megfogalmazásához éppen az Aba-ellenes beszéd szolgált előképül.

Feltehető persze a kérdés, mint ahogy fel is merült, nem fordítva történt-e? Elképzelhető-e, hogy a székesfehérvári káptalani dokumentumok őrizték meg Gellért nagyasszony napi prédikációjának emlékét,⁹⁹ s ezt használta fel a nagyobb legenda szerzője esetleg úgy, hogy szent Ambrus históriájából áttemelte a bűnös világi hatalommal rettenthetetlenül szembeforduló egyházfő motívumát?¹⁰⁰ A mariológiai kutatásnak sikerült valószínűsíteni, hogy Gellért komponált a Mária-ünnepekre egy sorozat homiliát,¹⁰¹ sőt ezek egyikéből egy hosszabb részletet azonosítottak is.¹⁰² Ugyan-

⁸⁶ BÁLINT: i. m. I. 293—314.

⁸⁷ SRH II. 500.; VARGA: i. m. 41—42.; KARÁCSONYI: i. m. 152—157.; JUHÁSZ KÁLMÁN: Szent Imre herceg nevelője. *Katholikus Szemle*, 44 (1930). 344.; JUHÁSZ: i. m. (1930) 17.; MACARTNEY, C. A.: *Studies on the Earliest Hungarian Historical Sources*. *Archivum Europae Centro-Orientalis*, 4 (1938). 467—469.; NAGY: i. m. 40—42.; JUHÁSZ: i. m. (1946) 11.; HORVÁTH: i. m. (1960) 211.; HERMANN: i. m. 43—44.; SZENNAY: i. m. 808.; KOSTOLNYIK: i. m. 58—59.

⁸⁸ SRH II. 476—477.

⁸⁹ SRH I. 175—176, 329—330.; SRH II. 37, 157.; HORVÁTH: i. m. (1958). 74.

⁹⁰ MEZEY: i. m. (1980) 597.; KRISTÓ GYULA: Megjegyzések az ún. „pogánylázadások” kora történetéhez. *Acta Universitatis Szegediensis de Attila József Nominatae, Acta Historica*, 18 (1965). 28—29.; másképpen: GERICS JÓZSEF: Az 1040-es évek magyar történetére vonatkozó egyes források kritikája. *Magyar Könyvszemle*, 98 (1982). 305—306.

⁹¹ SRH II. 477, 500.

⁹² KARÁCSONYI: i. m. 152.

⁹³ SZABÓ: i. m. 26.

⁹⁴ HERMANN: i. m. 44.

⁹⁵ SZEGFŰ LÁSZLÓ: Gellért, marosi püspök. *Világosság*, 17 (1976). 95—96.

⁹⁶ KARÁCSONYI: i. m. 139—140, 155—156.; SZILÁGYI: i. m. 437—438.; TAGLIAVINI: i. m. 31.; HORVÁTH: i. m. (1958) 57.; KOSTOLNYIK: i. m. 58—59.

⁹⁷ SRH II. 500.

⁹⁸ SRH II. 488.

⁹⁹ HERMANN: i. m. 35.

¹⁰⁰ KARÁCSONYI: i. m. 155.

¹⁰¹ BARRÉ: i. m. 295—296.

¹⁰² HEINZER, FELIX: Neues zu Gerhard von Csanád: die Schlußschrift einer Homiliensammlung. *Südost-Forschungen*, 41 (1982). 1—7.; Gellért Mária-kultuszára vö. még: SZEGFŰ LÁSZLÓ: A bogumil eretnokség hatása a XI. századi magyarság ideológiai fejlődésére. *Acta Universitatis Szegediensis*

csak ide kívánczik megjegyzésként, hogy Gellért szentírásmagyarázó módszerére jellemző a bibliai idézetek halmozása és egymásra vonatkoztatása, amely kísértetiesen emlékeztet a későbbi skolasztikus szentbeszéd szerkezetére. Ha tehát Gellért prédikációiban is azt a módszert követte, amelyet írásaiban, feltehető a kérdés úgy is, vajon nem előzte-e meg korát egy-két évszázaddal, nem benne kell-e tisztelnünk egyikét a korai tételes beszéd szerzőinek? A legendának azt a megjegyzését, hogy „nem volt olyan írás, amiből is példát ne vett volna”,¹⁰³ fennmaradt műve is bizonyítja, amelyben valóban alig lehet olyan bibliai könyvet találni, amiből ne idézne.¹⁰⁴ Ha tehát elfogadjuk azt a jogosnak tűnő megállapítást, hogy „Gellért a XI. század legkülönösebb írói sorába tartozik”, aki „eredeti író”,¹⁰⁵ ugyanakkor abban sem igen kételkedhetünk, hogy prédikációkat is írt¹⁰⁶ — ezt aligha kerülhette el másfél évtizedes püspöki működése során, hiszen műve több helyén is arról tesz említést, hogy társai sürgetik és ösztönzik munkáinak írására¹⁰⁷ —, feltehetjük a kérdést, miért ne lehetett volna eredeti hitszónok is?¹⁰⁸ Sajnos, mind ezek ellenére túl kevés adattal rendelkezünk még Gellért Mária-kultuszát illetően is,¹⁰⁹ amit kizárnunk nem lehet, ugyanakkor számos olyan kortörténeti tényről sorolhatunk fel, amelyekkel a Deliberatio léptenyomon összecseng — a gonosz, Istentől elrugaskodott tirannust ostorozó kitérések rímelnék a krónikák Aba-portréjára, az eretnekek bírálata más források adataival párhuzamos, az egyháziak viselt dolgairól írott gellérti textusokat igazolja a legendában és krónikában említett papok viselkedése stb.¹¹⁰ —, így aligha fogadhatjuk el tényként, hogy a fehérvári beszéd szolgált volna a húsvéti beszéd mintájául. De abban sem kételkedhetünk éppen a fentiek alapján, hogy az Aba elleni beszéd valóban elhangzott, sőt nem túlzás azt sem megkockáztatni, hogy az Gellért művéből szinte teljesen rekonstruálható.

Hogyan keletkezettek hát azok a leírások, amelyek szerint Gellért tételes beszédet mondott? Feltevésünk szerint a három biztosan ide vonható beszéd egy csomópont köré csoportosítható. Pécs Nagy Lajos-kori felemelkedését az egyetem alapítása fémjelzi legkiváltképp 1367-ben,¹¹¹ a vele szoros kapcsolatot tartó pécsváradi konvent is éppen ekkoriban kerül a hazai bencés rend élére Pannonhalma hanyatlásával,¹¹² a székesfehérvári Gellért-beszéd témáját pedig ott találjuk az ugyanekkor keletkezett pécsi szentbeszédgyűjteményben.¹¹³ Ugyancsak ekkoriban — a nagyobb Gellért-legenda tanúsága szerint 1361-től — vesz új lendületet az özvegy királyné irányításával a hazai Gellért-kultusz is.¹¹⁴ Ezek az adatok valószínűleg kapcsolatba hozhatók

de Attila József *Nominatae, Dissertationes Slavicae*, 14 (1983). 52—55. ill. Szeged története. (szerk. KRISTÓ GYULA) I. Szeged, 1983. 286—288.

¹⁰³ HORVÁTH: i. m. (1958) 36.; SILAGI: i. m. (1968) 51, 85—93.

¹⁰⁴ SRH II. 488.

¹⁰⁵ MANITIUS: i. m. 79.

¹⁰⁶ RUZICKA: i. m. 67.

¹⁰⁷ SILAGI: i. m. (1978) 2, 38, 153, 178.

¹⁰⁸ HORVÁTH: i. m. (1974) 153—154.; VARGA: i. m. 47.; MEZEY: i. m. (1979) 110.

¹⁰⁹ SZEGFÜ: i. m. (1983) 52—55.

¹¹⁰ SZEGFÜ: i. m. (1968). 501—515.; KRISTÓ GYULA: Források kritikája és a kritikus források az 1040-es évek magyar történetére vonatkozóan. *Magyar Könyvszemle*, 100 (1984) 159—175, 285—299.

¹¹¹ VETULANI, ÁDÁM: A pécsi egyetem, valamint a krakkói és a bécsi testvéregyetemek alapításának körülményeiről. (= A pécsi egyetem történetéből. szerk. CSIZMADIA ANDOR. Pécs, 1967. 21—48.)

¹¹² RÓNAY: i. m. (1983) 578—579.

¹¹³ BÉKEFI REMIG: A pécsi egyetem. Bp. 1909. 79.; KARDOS TIBOR: A pécsi Egyetemi Beszéd és a humanizmus. (= CSIZMADIA: i. m. 129—157.); PETROVICH EDE: A pécsi egyetemi beszédgyűjtemény. (= CSIZMADIA: i. m. 163—220.); CSÓKA: i. m. 140.

¹¹⁴ SRH II. 506.

egymással. Úgy véljük, hogy ekkoriban kerülhetett sor annak a 12. század közepi Gellért-legendának az átstilizálására, kiegészítésére is,¹¹⁵ amely talán maga is egy korábbi őslégenda korszerűsítése révén jött létre.¹¹⁶

Nem lehetetlen, hogy az író azt a jámbor óhaját kívánta történeti példákkal illusztrálni, amely értelmében Pécssett az egyetem teológiai fakultását is fel kellene állítani. A pápai kúria azon véleményével szemben, hogy itt nincsenek meg ehhez a szükséges feltételek, nagyon nyomós érv lett volna a háromszázötven éves magyar teológiai munkálkodás bizonyítása. Talán ezért emelte ki a szerző Gellért pécsi, Pécs környéki szerepét, s határozta meg precízen tárgyában és mottójában Gellért ide lokalizált beszédeit. Kevésbé figyelt erre a szent más (a káptalan előtti és a diódi) prédikációi esetében, s alig ütközik ki e törekvése a Keresztelő János ünnepén elmondott és a húsvéti szónoklatok kapcsán.

A *Deliberatio* témagazdagsága ismeretében természetesen nem tartjuk lehetetlennek, hogy Gellért nemcsak mondott, hanem írt is bármilyen témában, témakörben beszédeket, beszédorozatokat, sőt még azt sem tartjuk kizártnak, hogy a tételes beszédek korai előfutárát kell tisztelnünk személyében. De mindezt elsősorban nem a legendák alapján véljük bizonyíthatónak.

¹¹⁵ SZEGFŰ: i. m. (1983).; SZEGFŰ LÁSZLÓ: Szent Gellért halála. *Acta Universitatis Szegediensis de Attila József Nominatae, Acta Historica*, 66 (1979). 19—28.

¹¹⁶ HORVÁTH: i. m. (1974) 148.

LES PRÉDICATIONS DE SAINT GÉRARD

Toutes les sources sont unanimes pour affirmer que Saint Gérard († 1046) était un excellent prédicateur. Mais le texte de ses discours — mis à part quelques fragments — est inconnu de nos jours.

L'auteur analyse les récits de la plus grande légende du saint relatifs à ses prédications. Il constate que cette version de la légende a été écrite dans les années soixante du XIVe siècle en prenant en considération la politique actuelle et en utilisant une légende primitive de Gérard. Alors, on a modernisé les passages écrits sur les prédications en y ajoutant les stéréotypies (*fecit sermonem ad populum super verbo*: etc.) qui suggèrent que ces discours étaient déjà des discours scolastiques positifs, mais à l'époque de Gérard anachroniques, donc ils ne pouvaient pas être prononcés dans la première partie du XIe siècle.

L'auteur tablant sur les contradictions de la légende (par exemple le changement de patronage de saint Jean-Baptiste et de saint Georges dans le comitat Csanad) et sur d'autres sources (*Deliberatio* de Gérard, ses fragments de discours, des données des chroniques etc.) démontre que Gérard était vraiment un excellent prédicateur, sa légende primitive avait certainement révoqué ses discours; il est vrai que cette légende a été modifiée plus tard, mais cette modification n'était apportée qu'au texte de la légende et non pas à son contenu réel.

Ласло Сегфю

ПРОПОВЕДИ СВЯТОГО ГЕЛЛЕРТА

Все источники единогласно утверждают, что Святой Геллерт († 1046) был выдающимся проповедником. Однако тексты его речей — за исключением нескольких отрывков — не сохранились до наших дней.

Автор анализирует рассказы о проповедях Святого, содержащиеся в «большой» легенде о нем. Автор установил, что этот вариант легенды написан в 60-ых годах четырнадцатого века, исходя из соображений актуальной политики того времени, на основе древней легенды о Геллерте. Тогда же модернизировали части проповедей, пользуясь стереотипами (*fecit sermonem ad populum super verbo*: etc.) которые наталкивают на мысль о том, что эти, построенные по тезисам, схоластические речи являются анахронизмами для времени Геллерта и не соответствуют первой половине одиннадцатого века.

Автор, основываясь на противоречиях легенды [напр. изменение патронимума (*patronium*) Святого Иоанна Крестителя и Святого Георгия в области Чанад] и других источниках [Размышление (*Deliberatio*) Геллерта, отрывки речей, данные хроник и т.д.] доказывает, что Геллерт действительно был выдающимся оратором, о его речах достоверно упоминает гревеня легенда, которую позднее переработали, но изменения коснулись только текста легенды, а не содержания в ней действительности.